

УДК 339.92(477):061.1ЄС:339.543.3+332.122.6
DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-45-7>

Нечипорук К. О.
доцент кафедри міжнародної політики
Ужгородського національного університету
Кедик М. В.
магістр II курсу
Ужгородського національного університету

Nechiporuk Kirill
Associate Professor of the Department of International Policy
Uzhhorod National University
Kedyk Mykhailo
Master of the 2nd year
Uzhhorod National University

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Анотація. Сучасна економічна система нерозривно пов'язана із процесами глобалізації та регіоналізації. Міжнародна економічна нестабільність стає частиною глобальної політичної нестабільності. Очевидні масштабні зміни у структурі, географії, моделі управління світовою економікою. Проте теоретичне осмислення зазначених змін дещо відстає від поточних практик. Таким чином, метою цієї статті є виявлення основних проблемних складових у моделях управління економічними процесами та їх причини, а також пропозиція можливих сценаріїв виходу із кризи.

Ключові слова: глобалізація, світова економіка, загальноекономічні цілі, макроекономічна нестабільність, макро-економіка, державне регулювання.

Вступ і постановка проблеми. Актуальність дослідження пов'язана із запровадженням нових методів господарювання. На цьому фоні регулятор передбачає поступово повертати економіку до рівноважного стану економічної системи. На тлі світових викликів, що відбуваються, сучасні умови розвитку економіки (як і її форми) виявляється в макроекономічній нестабільності, яка полягає у зміні функціонуючих системних галузей та об'єктів. Відбувається накопичення змін у системі і як тільки домінування перевищує потужність стабілізуючих факторів, взаємозв'язку та взаємозалежності, що утримують систему рівновагу, порушуються коливання та йде втрата своїх рівноважних позицій. Таким чином, система стає нестабільною. Враховуючи обставини, в яких розвивається економіка, та періодичність коливань в економічній системі, порушується її стабільність, яка залежить від фактора внесених своєчасних корективів до самої економічної системи для нормалізації коливань у системі. Економіка як система розвивається нерівномірно, хвилеподібно, що в економічній теорії визначено законом спадної граничної продуктивності всіх факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сутності, складових та значення макроекономічного регулювання для економічної стабілізації привертають увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких: О. Амоша, Р. Аткинсон, В. Базилевич, Р. Барро, Ш. Бланкарт, О. Василик, В. Гейць, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, І. Крючкова, В. Лепушинський, І. Луніна, Г. Манків, Р. Масгрейв, В. Міщенко, В. Опарін, М. Портер, І. Радіонова, Д. Ромер, В. Семиноженко, А. Соколовська, Дж. Стігліц, А. Тофлер, В. Федоров, А. Чухно та інші.

Постановка завдання. Мета даного дослідження вивчити розвиток макроекономічної нестабільності на тлі світових викликів та циклічних коливань.

Результати дослідження. Економіці на макрорівні властиво нерівномірний рух, спостерігаються підйоми, спади, застійні явища. До панування ринкової економіки нерівномірність також існувала. Її явища були викликані

найчастіше неекономічними причинами: посухами, повеннями, війнами, епідеміями, бунтами та повстаннями. Ці явища економіки мали руйнівні наслідки. Нині ці причини також діють і викликають економічні руйнації.

У ринковій економіці існує економічна нерівномірність, нестабільність. Вона впливає всіх суб'єктів ринкової економіки. Проблеми нестабільності дуже дискусійні, хоча досліджуються не перше століття. Існують спроби створення загальної теорії економічних флуктуацій. При цьому ставляться такі цілі:

- з'ясувати корінні причини та фактори економічних коливань; прогнозувати розвиток економіки та її окремих секторів;
- обґрунтувати розробку стратегій окремих фірм за умов нестабільності;
- обґрунтувати розроблення державної політики стабілізації – антициклічної, антиінфляційної, зайнятості, економічного зростання [6].

Макроекономічна нестабільність проявляється у різних формах економічного руху.

Обурення є які впливають економічний розвиток некерівані впливу, які викликають зміни основних якостей національної економіки. Вони можуть бути кваліфіковані на внутрішні та зовнішні. Внутрішні обурення спричинені трансформацією національної економіки у процесі її функціонування. Але ці зміни природні для самої економіки, без них не може відбуватися її розвитку. Внутрішні збурення слід класифікувати за їх проявами на структурні та параметричні. Перші полягають у змінах економічної структури та надають найбільш сильний вплив на економічний розвиток. Другі виявляються у варіаціях економічних параметрів. Зовнішні впливи приходять у національну економіку із середовища оточення (суспільства, природи, світової економіки). З'ясування впливів на економіку дозволяють вжити запобіжних заходів і спробувати згладити вплив, що дестабілізує.

Переходячи до розгляду нестабільності саме з економічної точки зору, перш за все, варто зазначити, що у сус-

пільному житті нестабільність може виражатися через цілу низку абсолютно різних факторів – починаючи від коливань цін та дефіциту товарів чи сировини, до невиконання державою своїх зобов'язань щодо захисту прав та інтересів громадян, підвищення рівня злочинності та запровадження надзвичайного чи військового стану в регіоні.

Далі ми виділимо ряд ключових ознак нестабільності, характерних для її прояву у соціально-економічному житті суспільства:

- відсутність взаємопов'язаної національної системи інститутів;
- орієнтація приватного бізнесу та держави на короткострокові цілі;
- низька якість бюрократії;
- відсутність єдиного центру прийняття рішень;
- різноспрямованість інтересів різних груп;
- непривабливість національної економіки для зарубіжних інвесторів;
- перемога у конкурентній боротьбі учасників, ефективних лише за умов нестабільності [8].

До причин, внаслідок яких колись стабільна економіко-політична система переходить у стан нестабільності, можна віднести (рис. 1).

Таким чином, в умовах економічної нестабільності структура суспільного життя зазнає серйозних змін – багато ключових інститутів або припиняють свою роботу, або значно перебудовуються, щоби вижити в нових умовах.

Головною рисою господарських процесів у нестабільних умовах стає відсутність автоматичної системної взаємодії між різними інституціями. Серед ключових рис такої економіки також можна виділити скорочення горизонту планування до мінімального та перехід від переважно формальних норм господарювання, спрямованих на зростання національної економіки до неформальних, які часто призводять до деструктивних наслідків на довгостроковому етапі.

Далі нами буде розглянуто, які елементи утримують інститути, що залишилися, в робочому стані і не дозволяють системі далі деградувати, аж до свого повного зникнення. Для аналізу цих елементів нам потрібно буде задіяти методологічний апарат синергетики – напрями науки, що вивчає загальні закономірності явищ і у складних нерівноважних системах [1].

У синергетиці вводиться два ключові поняття, необхідні нам для подальшого дослідження – параметрів порядку та керуючого параметра. Параметри порядку є ті базові функціональні зв'язки у структурі – у разі, еконо-

мічної – які визначають її якісні характеристики. Іншими словами, параметри порядку – це ті інститути, які визначають та підтримують у національній системі господарські зв'язки між суб'єктами. Керуючі параметри, своєю чергою, визначають те, яким саме чином параметри порядку функціонуватимуть, тобто. вони є функцією, що задає конкретні характерні особливості діяльності інституційних утворень економіки. За допомогою керуючого параметра можна керувати діяльністю всієї системи та її окремими елементами, його можна змінювати незалежно від інших її параметрів, і саме від кількох керуючих параметрів і в кінцевому підсумку поведінка всієї системи в цілому.

Особливість параметрів порядку у тому, що вони підпорядковують собі цілі окремі підрозділи системи, що значно полегшує завдання пошуку важелів, найефективніших її зміни. В даному випадку замість того, щоб описувати та моделювати поведінку системи за допомогою опису окремих її складових частин, достатньо визначити лише поведінку відповідних параметрів порядку. Параметри порядку мають дві важливі характеристики: неспішність зміни і природний відбір, які ми розглянемо нижче.

Зазначимо деякі дестабілізуючі фактори функціонування економічної системи:

1. Нерівні політичні повноваження суб'єктів економічної діяльності.
2. Нерівний доступ до ресурсів та технологій.
3. Протекціонізм та національно-економічний егоїзм.
4. Непрозорість діяльності фінансово-кредитних інститутів.
5. Нерівний доступом до інформації.
6. Відмінності у менталітеті – традиційних практиках, втілених у звичаях та звичках.
7. Корупція, іманентно пов'язана із недосконалістю людської природи [3].

Перманентна невизначеність глобальної динаміки і локальна нестабільність ринкового стану, що є наслідком дискретності рішень, які приймають економічні агенти, є фундаментальними об'єктивними чинниками розвитку ринкових відносин.

Розширення взаємозв'язків між суб'єктами світової економіки та структурне впорядкування її елементів все більш гостро ставлять питання про переосмислення природи економічної дійсності та закономірності її формування. Глобальна економічна система ускладнюється, а все складне дуже вибірково. Рух шляхом еволюційного ускладнення означає реалізацію менш ймовірних подій.

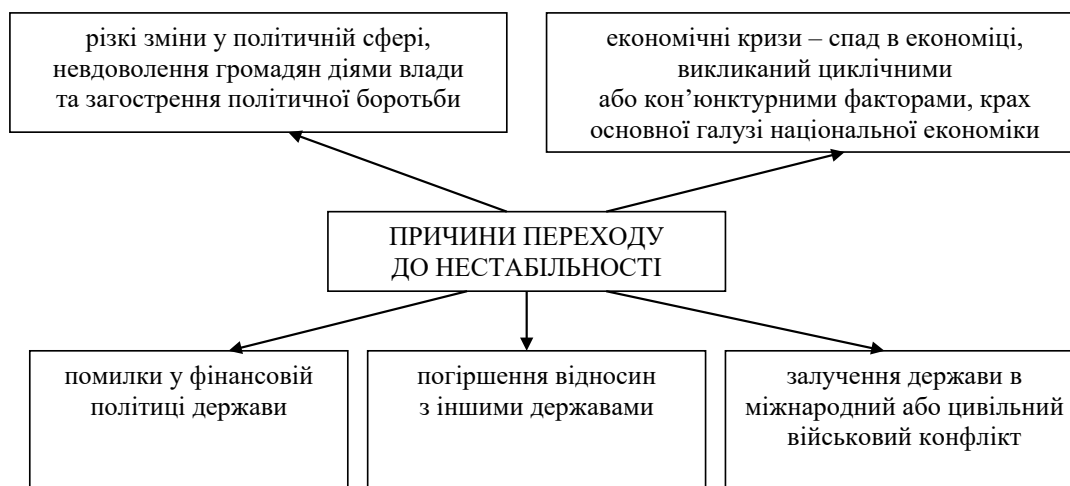

Рис. 1. Причини переходу від стабільної економіко-політичної системи в стан нестабільності

Принцип відбору допускає існування біфуркаційних станів, у тому числі навіть відсутність стохастичних чинників, як-от коливання курсу валют, ринкових ціни енергоресурси та інших., можливий перехід у безліч нових станів.

Емпірично встановлене характеристичне властивість відкритих нелінійних систем приходиться певному етапі свого розвитку на стан невизначеності дозволяє припустити, що локальним зовнішнім впливом можна втрутитися у процес розвитку та вивести систему на стабілізуючу траєкторію.

Проте зрозуміти зв'язок між явищами значить навчитися управляти ними. Однією з завдань світової еліти є забезпечення сталого розвитку, що самопідтримується, такої нелінійної системи, як глобальна економіка. Принципова проблема управління нелінійною системою у тому, що звичні способи впливу, у яких результати пропорційні зусиллям, тут перестають працювати. Справжня криза показала, що технократична модель економіки англо-саксонського зразка, що історично склалася, базується до того ж на одній, нехай і найрозвиненішій, але не чужій егоїстичних устремліннях економіці, вимагає істотної реконструкції. Вибудовування довгострокової стратегії розвитку лише з позиції технологічного імперативу чи лише з позиції соціально-культурної модернізації видається все більш ілюзорним. Інтернальний характер ідентифікації поточної кризи неминуче залишає методологію її пізнання в межах, які вичерпали себе моделі функціонування фінансових ринків з такими химерними механізмами, як «деривативи від деривативів»: опціони на фінансові ф'ючерси, свопи тощо. Поява подібних інструментів, покликаних диверсифікувати ризики вкладених активів та не допустити заморожування вільної ліквідності, аж ніяк не дала прозорості у діяльність фінансових установ.

Ясність загальної картини лише знизилася через суперечливість передумов, покликаних забезпечити ефективність роботи всієї сукупності фінансових інструментів. Так, наприклад, очікування короткочасної нестабільності та високої волатильності базових активів – цілком сприятливі передумови укладання ф'ючерсних угод – є водночас негативним чинником виявлення трендів і короткострокового прогнозування. За такої диспозиції важко розраховувати на адекватність та об'єктивність фінансово-економічного аналізу через можливість помилки виведення з неповної індукції (занадто неповної). Незважаючи на великі історичні статистичні дані, наукова методологія економічного аналізу світової економіки поки що відсутня.

Єдиної теорії економічних циклів досі не створено. На основі статистичних даних Н. Кондратьєва була побудована емпірична модель «довгих хвиль» з періодом у 40-60 років фаз порівняно високих і низьких темпів економічного розвитку.

Деякі феноменологічні моделі пов'язують розвиток економіки зі зміною технологічних укладів та інновацій – ділових циклів, за Й. Шумпетером. К. Фрімен розглянув інтегрований вплив на зростання і спад економічного виробництва інновацій та робочої сили, зростаюча оплата якої збільшує витрати і, як наслідок, ініціює розвиток пра-

цезберігаючих технологій. На деякий час вони знижують попит на працю. Потім розширення виробництва підвищує попит робочої сили і процес повторюється.

Недоліком усіх феноменологічних моделей, що оперують макропараметрами, є їхня нечутливість до флуктуацій усередині системи. Разом з тим, малі зміни параметрів можуть на певному етапі еволюційного розвитку привести систему до втрати стабільності. Поки що детально, покроково ще не досліджено тих самих флуктуацій-причин, які призвели світову економіку до поточної кризи. Однак узагальнено їх можна подати як руйнування єдності принципу відповідності форми та змісту: грошей та праці, товарів, послуг. Формула «гроші-товар-гроші штрих» у відносно короткий період виродилася у формулу «гроші-фінансові інструменти-гроші штрих». Гроші відірвалися від виробництва матеріальних продуктів, втративши свою важливу складову – мінову вартість, що проявляється лише під час обміну товарів над ринком. Внаслідок втрати товарного коріння гроші стали відтворюватися через себе. Зрештою, результатом трансгресії стала криза фінансової системи, що настала. Однак навіть цей негативний трансгресійний сценарій не є найгіршим із тих, які були можливі. За цілком певних реалізованих умов міг настати і колапс.

Висновки. Забезпечення макроекономічної стійкості має бути важливою частиною стратегії національного розвитку, і лише поєднання стабілізаційної та структурної політики зможе ефективно подолати нестабільність. Політика макроекономічної стабілізації має бути спрямована на реалізацію механізму соціального прогресу та розвиток людського потенціалу.

Сучасними модифікаціями моделей рівноваги малих відкритих економік, як правило, не враховуються нюанси рівноваги внутрішніх товарних та фінансових ринків – очікування довгострокових інвесторів та переваги ліквідності, оскільки за умовчанням внутрішні негативні очікування перебиваються загальносвітовим оптимізмом. Дійсно, оскільки діє правило необмеженого запозичення за світовою ставкою, а міжнародні інвестори оптимістичні через апріорне зростання світової економіки в умовах глобалізації, то місця для внутрішнього песимізму не залишається.

У підсумку дійдемо висновку, що різні національні економіки можуть мати різні «стартові» передкризові умови не лише у зовнішньому секторі, а й на внутрішніх фінансових ринках. Зростання надлишкових резервів у банківській системі, спекулятивних запасів грошей на рахунках реального сектора, а також відмова від інвестиційних проектів навіть при перевищенні їх очікуваної прибутковості ставки відсотка за кредитами може бути ознакою поширення негативних очікувань міжнародних короткострокових інвесторів на внутрішні товарні та фінансові ринки. Це призводить до суттєвих коригувань умов вже не лише зовнішньої, а й внутрішньої макроекономічної рівноваги. Отже, динаміку макроекономічних показників відкритих економік періоду глобальної макроекономічної нестабільності необхідно аналізувати з огляду як на зовнішні, так і на внутрішні її ефекти.

Список використаних джерел:

1. Аналітична економіка: макроекономіка і мікроекономіка : підручник: у 2 кн. / С. М. Панчишин, П. І. Островерх, І. В. Грабинська та ін.; за ред. С. М. Панчишина, П. І. Островерха. 3-тє вид., виправл. та доп. Львів : Априорі, 2017. Кн. 1: Вступ до аналітичної економіки. Макроекономіка. С. 567.
2. Башнянин Г. Генеза ринкової економіки : навчальний словник-довідник. Львів : Магнолія-Плюс, 2017. С. 688.
3. Предборський В. Економічна теорія : підручник. Київ : Кондор, 2017. С. 492.
4. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2021. С. 170.
5. Желюк Т. Л. Макроекономічна оцінка передумов для виходу України з кризи і забезпечення успішного довгострокового розвитку. *Бюлетень міжнародного нобелівського економічного форуму*. 2020. № 1 (3). Т 2. С. 98–107.

6. Злупко С. Історія економічної теорії : Підр. (2-е вид.). Київ : Знання, 2020. С. 719.
7. Мочерний С. Історія економічних вчень. Сучас. екон. думка : навч. пос. Львів : Новий Світ, 2021. С. 488.
8. Крючкова Н. М., Корчева В. І. Прогнозування фіскальної ефективності в умовах невизначеності економічного розвитку. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2019. Том 21. Вип. 7-2 (49). С. 13–18.
9. Лановий В. Ілюзія макроекономічної стабільності. *Український Тиждень* № 17 від 26.04.2020. URL: <http://tyzhden.ua/Economics/48671>
10. Лановий В. Монетарні чинники макроекономічної стабільності. *Фінансовий ринок України*. 2020. № 6. С. 7–9.
11. Макконнелл К., Брю С. Макроекономіка. Львів : Просвіта, 2017. С. 672.
12. Макроекономіка та макроекономічна політика : навч. посіб. / наук. ред. А. Ф. Мельник. Київ : Знання, 2018. С. 699.
13. Радіонова І. Ф., Усик В. І. Макроекономічний аналіз національної економіки : навч. посібник. Каміанець-Подільський : Аксиома, 2019. С. 304.
14. Малий І. Й., Королук Т. О. Макрорегулювання фінансового сектору : монографія. Київ : КНЕУ, 2018. С. 304.
15. Меркулова Т. В. Економічне зростання і нерівність: інституційний аспект і емпіричний аналіз. *Економічна теорія*. 2019. № 1. С. 81–90.
16. Будаговська С., Кілієвич О., Луніна І. та ін. Мікроекономіка і макроекономіка : підруч. для студентів екон. спец. закл. освіти. У 2 ч. / За заг. ред. С. Будаговської. Київ : Основи. 2020. С. 518.
17. Чухно А. Сучасні економічні теорії : підручник. Київ : Знання, 2017. С. 878.
18. Шумська С. С. Капіталізація економіки: системний підхід та методологічні напрями дослідження. *Економічна теорія*. 2020. № 1. С. 35–49.

References:

1. Analitichna ekonomika: makroekonomika i mikroekonomika: pidruchnyk: u 2 kn. / S. M. Panchyshyn, P. I. Ostroverkh, I. V. Hrabynska ta in.; za red. S. M. Panchyshyna, P. I. Ostroverkha. 3-tie vyd., vypravl. ta dop. Lviv: Apriori, 2017. Kn. 1: Vstup do analitichnoi ekonomii. Makroekonomika, p. 567.
2. Bashnianin G. L. (2017) Heneza rynkovoi ekonomiky: navchalnyi slovnyk-dovidnyk [The genesis of the market economy. Educational dictionary-reference]. Lviv: Mahnoliia-Plus, p. 688.
3. Predborsky V. (2017) Ekonomichna teoriia [Economic theory]. Kyiv: Condor, p. 492.
4. Yerina A. M. (2021) Statystichne modeliuвання ta prohnozuvannya: navchalnyi posibnyk [Statistical modeling and forecasting: training]. Kharkiv: KhNEU, 170 p.
5. Zhelyuk T. L. (2020) Makroekonomichna otsinka peredumov dlia vykhodu Ukrainy z kryzy i zabezpechennia uspishnoho dovhostrokovoho rozvytku [Macroeconomic assessment of prerequisites for Ukraine's exit from the crisis and ensuring successful long-term development]. *Biuletен mizhnarodnoho nobelivskoho ekonomichnoho forumu*, no. 1 (3), t. 2, pp. 98–107.
6. Zlupko S. (2020) Istoriia ekonomichnoi teorii [History of economic theory]. Under (2nd ed.). Kyiv: Znannia, p. 719.
7. Mocherny S.-L. (2021) Istoriia ekonomichnykh vchen. Suchas. ekon. dumka: navch. pos. [History of economic teachings. Currently economy opinion]. Lviv: Novyi Svit, p. 488.
8. Kryuchkova N. M., Korcheva V. I. (2019) Prohnozuvannya fiskalnoi efektyvnosti v umovakh nevyznachenosti ekonomichnoho rozvytku [Forecasting fiscal efficiency in conditions of uncertainty of economic development]. *Visnyk Odeskoho Natsionalnoho Universytetu – Herald of Odessa National University*, vol. 21, issue 7-2 (49), p. 13–18.
9. Lanovy V. (04.26.2020) Iliuziia makroekonomichnoi stabilnosti [Illusion of macroeconomic stability] *Ukrainskyi Tyzhden*, no. 17. Available at: <http://tyzhden.ua/Economics/48671>
10. Lanovy V. (2020) Monetarni chynnyky makroekonomichnoi stabilnosti [Monetary factors of macroeconomic stability]. *Finansovyi rynek Ukrainy*, no. 6, pp. 7–9.
11. McConnell K. (2017) Macroeconomics / K. McConnell, S. Brew. Lviv: Prosvita, p. 672.
12. Melnyk A. F. (2018) Makroekonomika ta makroekonomichna polityka: navch. posib. [Macroeconomics and macroeconomic policy: Education. manual]. Kyiv: Znannia, p. 699.
13. Radionova I. F., Usyk V. I. (2019) Makroekonomichniy analiz natsionalnoi ekonomiky: navch. posibnyk [Macroeconomic analysis of the national economy: study guide. Kamianets-Podilskyi]. Kamianets-Podilskyi: Axioma, p. 304.
14. Maliy I. Y., King T. O. (2018) Makrereguliuвання finansovoho sektoru: monohrafiia [Macreregulation of the financial sector: a monograph]. Kyiv: KNEU, p. 304.
15. Merkulova T. V. (2019) Ekonomichne zrostantia i nerivnist: instytutsiinyi aspekt i empirychnyi analiz [Economic growth and inequality: institutional aspect and empirical analysis]. *Ekonomichna teoriia*, no. 1, pp. 81–90.
16. Budagovska S., Kilievich O., Lunina I., etc. (2020) Mikroekonomika i makroekonomika: pidruch. dlia studentiv ekon. spets. zakl. osvity [Microeconomics and macroeconomics: Tutorial. for economics students. special closing education] Kyiv: Osnovy, p. 518.
17. Chukhno A. (2017) Suchasni ekonomichni teorii: pidruchnyk [Modern economic theories. Textbook]. Kyiv: Znannia, p. 878.
18. Shumska S. S. (2020) Kapitalizatsiia ekonomiky: systemnyi pidkhid ta metodolohichni napriamy doslidzhennia [Capitalization of the economy: systematic approach and methodological directions of research. Economic theory]. *Ekonomichna teoriia*, no. 1, pp. 35–49.

UKRAINE IN THE CONDITIONS OF POLITICAL AND ECONOMIC TRANSFORMATIONS

Summary. The modern economic system is inextricably linked with the processes of globalization and regionalization. International economic instability becomes part of global political instability. Obvious large-scale changes in the structure, geography, management model of the world economy. However, the theoretical understanding of these changes lags behind current practices. Thus, the purpose of this article is to identify the main problematic components in the management models of economic processes and their causes, as well as to propose possible scenarios for exiting the crisis. Against the backdrop of ongoing global challenges, the current conditions of economic development (as well as its forms) are manifested in macroeconomic instability, which consists in the change of functioning system industries and objects. There is an accumulation of changes in the system, and as soon as the dominance exceeds the power of stabilizing factors, interconnection and interdependence, which

maintain the system balance, oscillations are disturbed and the equilibrium positions are lost. Thus, the system becomes unstable. Considering the circumstances in which the economy develops and the periodicity of fluctuations in the economic system, its stability is disturbed, which depends on the factor of timely adjustments to the economic system itself to normalize fluctuations in the system. The economy as a system develops unevenly, wave-like, which is defined in economic theory by the law of diminishing marginal productivity of all factors. The expansion of relationships between the subjects of the world economy and the structural arrangement of its elements increasingly raise the question of rethinking the nature of economic reality and the regularity of its formation. The global economic system is getting complicated, and everything is complicated very selectively. Movement through evolutionary complication means the realization of less likely events. The principle of selection allows the existence of bifurcation states, including even the absence of stochastic factors, such as fluctuations in exchange rates, market prices, energy resources, etc., a transition to many new states is possible.

Key words: globalization, world economy, general economic goals, macroeconomic instability, macroeconomics, state regulation.